

Qiyaamaa Mormitotaaf deebii kenname-2

Description

Addunyaan tuni iddo qormaataa haqni guutuu keessatti hin mirkanoofnedha. Eenyullee taanan haqa guutuu addunyaa tana keessatti nan argadha jedhee osoo carraaqe, haqa guutuu hin argatu. Sababni isaas, gufuwwan baaya™een wanta kana akka hin hojjanne isa taasisu. Fkn, mootummaan abbaa irree tokko namoota kumaatamatti lakkaawaman ni ajeessa. Mootummaan abbaa irree kuni osoo mana murtiitti haqaaf hin dhiyaatin ni du™a. Kanaafu, warroonni mirgi isaanii sarbame osoo haqa guutuu hin argatin addunyaa irraa boqotanii jiru jechuudha. Garuu gaafin kuni sammuu namaa qaxxaamura:®Rabbiin (subhaanahu wa ta™aalaa) namoota uumee osoo haqa guutuu isaaniif hin kennis akkanumatti ni dhiisaa? Zaalimman (cunqursitoonni) akkanumatti badanii ni hafuu?® Deebiin isaa ®Rabbiin Mootii haqaa waan ta™eef namoonni yommuu akkanatti wal miidhan haqaan isaan jidduutti osoo hin murteessin hin dhiisu. Guyyaan Murtii kunis Guyyaa Qiyaamaa ta™a.®Kanaafu, namoonni murtiif lamuu kaafamu qabu jechuudha. Kutaa darbe keessatti yaadota sobaa warri Qiyaamaa kijibsiisu itti fayyadamu deebii isaa waliin ilaalle turre. Har™as yaadota hafan ni ilaalla.

Yaada sobaa 3ffaa

Wanti tokko yommuu adeemsifamu ijaan waan hin arginiif gara fuunduraatti hin adeemsifamu. Nama duâ€™ee kaafame ijaan hin argine. Kanaafu, namoonni gara fuunduraatti hin kaafaman jechuudha. **Deebiin namoota kanniniif kennamu karaa baayâ€™een taâ€™a.**

1ffa- wanna gara fuunduraatti dhalatu wallaalu“ ilmi namaa hanga fedhe beekumsa haa qabaatu, wanna gara fuunduraatti dhalatu ykn uumamu hin beeku. Karaan wanna gara fuunduraatti dhufu itti beekan karaa beeksisa (wahyii) Rabbiin irraa nama dhaqqabeetini. Rabbiin wanna gara fuunduratti raawwatamu hunda waan beekuf, wanna gara fuunduraatti dhalatan muraasa isaanii ilma namaatti beeksisee jira. Isaan keessaa Qiyaamaan tokko. Mee warroota Qiyaamaa kijibsiisan haa gaafannu, “Wanta gara fuunduraatti uumamu hunda ni beektu?“ Inuma mee haa gaafannu, xiyyarri samii irra balilaâ€™u kuni argamuun dura osoo lubbuun jiraattaniiakkana isiniin jedhame, ni amantu moo ni dhiistu? “Yeroo Murtaaâ€™aa booda geejjibni samii irra balaliâ€™u ni argama. Namoota saâ€™aatimuraasa keessatti biyya irraa biyyatti geessa.“ Odeefanno kuni odefanno Rabbiin beeksise osoo

taâ€™ee fi geejjibni (xiyarri) kuni akkuma jedhame yoo argame, namoonni geejjibni akkanaa hin argamu jechuun kijibsiisaa turan maal taâ€™uu? Yoo san, hangam kijibdoota akka taâ€™anii fi odefannoo Rabbiin irraa nama dhaqqabetti amanuu akka qaban ni beeku. Qiyaamaanis haaluma kanaani. Rabbiin ni jedha:

﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَنِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمْوَتْ بَلَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا
وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾٢٨١ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي يَخْتَلِفُونَ فِيهِ وَلَيَعْلَمَ
الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كَذَّابِينَ ﴾٢٨٢﴾

â€œKakuu isaanii kan daangaa gahe, â€œRabbitiin nama duâ€™e hin kaasuaâ€œjechuun Rabbitti kakatan. Lakkisaa [isin kaasaa]; Waadaa Isa irratti dhugaa taâ€™e [Rabbitiin seenee jira]. Garuu irra hedduun namootaa hin beekan.

[Sababni duâ€™a irraa isaan kaasuuf] wanta isaan keessatti wal dhaban isaaniif ibsuu fi warri kafaran kijibdoota taâ€™uu isaanii akka beekaniifiâ€œ Suuratu An-Nahl 16:38-39

2ffaa- Wal-bira qabuu (Qiyaasa)â€“ wal-bira qabuu jechuun wantoota lama amaloota wal fakkaataa qaban wal bira qabuun isaan lamaan keessaa sababni tokko keessatti argame kan lammataa keessattis akka argamu yaadudha. Fkn, biqiltuun guutumaan guututti bishaan yoo dhabde ni gogdi (ni duuti). Namnis yeroo dheeraaf bishaan dhugu yoo dhabe ni duâ€™a. Jiraachu fi duâ€™uun (goguun) amala biqiltuu fi nama wal fakkeessudha. Sababni isaan lamaan walitti fidu dhabamuu fi argamuu bishaaniti. Kanarraa kaâ€™uun mee amma wal-bira qabiinsa biqiltoota fi namootaa Qurâ€™aana keessatti nuuf dhiyaate haa ilaallu:

â€œInni (Rabbitiin) Kan bubbee gammachiisaa taasisuun rahmata Isaa dura erguudha. Yeroo isheen duumessa ulfaataa baadhatte, gara biyya (lafa) duutetti oofna; bishaan irratti buusun fuduraalee hunda irraa [garii isaanii] baafna. Akka isin gorfamtaniif jecha akka kanatti duâ€™aa kaafna.â€œ (Suuratu Al-Aâ€™araaf 7:57)

وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَسُقْنَهُ إِلَى بَلَدِ مَيِّتٍ فَأَحْيَنَا بِهِ
الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ الْنشُورُ ١

â€œRabbitiin Kan bubbee erguudha; isheen duumessa ol kaafti. Ergasii gara lafa duutetti isa oofnee dachii duâ€™a ishiitin booda ittiin jiraachifna. Kaafamni Qiyaamas akkuma kana.â€ (Suuratu Faaxir 35:9)

Jechoota bakka lamaan armaan olii jiran mee haa hubannu. Jechoonni kunis, â€œakka kanatti duâ€™aa kaafnaâ€œ fi â€œKaafamni Qiyaamas akkuma kana.â€

Biqiltooni gogoguu fi lafa qonnaa irraa haamamun akka duâ€™a namootatin wal fakkaata. Sanyiin miidhanii gogogaan kuni yommuu facaafamu biyyeen walitti makama. Yeroo muraasan booda yommuu roobni itti roobu ni biqila. Kanaafu, duâ€™aa irraa gara jiraatti jijjiramee jiraa jechuudha. Haaluma wal fakkaatun, namni yommuu duâ€™uu lafeen isaa biyyee keessa bittinoofti. Ergasii Rabbiiin Guyyaa Qiyaamaa lafee eegee irraa qaama namaa guutuu biqilcha.

Ergamaan Rabbii (SAW)akkana jedhan: **â€œDhugumatti ilma namaa keessa lafee gonkumaa ardiin (biyyeen) hin nyaannetu jira. Guyyaa Qiyaamaa ishii irraa [qaamni ilma namaa] lamuu ijaarraama.** â€• **Namoonni ni jedhan, â€œLafee tami (kami) Yaa Ergamaa Rabbii?** â€• **Innis ni jedhe, â€œAbu az-zanabi (lafee eegee)** â€• [Sahih Muslim 2955](#) c (Lafeen eegee tuni lafee gara taaâ€™a irratti argamtuudha. Fakkii ishii barruu tana irraa ilaalu dandeessu **GUYYAA QIYAAMAA MAALTU ADEEMSIFAMAA?-KUTAA 1**)

Rabbiiin (azza wa jalla) akkuma sanyii midhaanii ykn firii mukaa xiqqoo saniraa jirma, mataa fi damee biqilche, qaamolee namaa guutuu lafee xiqqoo irraa ni biqilcha. Firiin miidhanii lakkaawame hin dhumne addunyaar irratti ni facaâ€™u. Rabbiiin dandeetti Isaatin firiwwan laccoofsa hin qabne kanniin ni biqilcha. Ilmaan namaas dur irraa kaase hanga Guyyaa Qiyaamatti laccoofsa isaanii Rabbiiin malee eenyullee hin beeku. Rabbiiin subhaanahu wa taâ€™aalaa akkuma firii miidhanii biqilche, namoota laccoofsan garmalee baayâ€™atanis Guyyaa Qiyaamaa ni kaasa. Kuni wanta Rabbiiin irratti ulfaatu miti. Wanta tokko hojjachuu yoo fedhe, â€œTaâ€™iâ€• Jedhan. Wanti sunis yoosu taâ€™ee argama.

3ffaa-seenaa keessatti namoota duâ€™anii kaafaman yaadachisuu-seenaa keessatti namoonni erga duâ€™anii booda kaafaman baayâ€™eedha. Qurâ€™aanni iddo adda addaatti nuuf hima. Fkn,

â€œYookiin namticha ganda [manneen ishii] mataa ishii irratti kukkuftee osoo jirtuu irra darbee, â€œDuâ€™a ishiitin booda akkamumatti Rabbiiin tana jiraachisaa?â€• jedhe, [hin ilaallee?]. Rabbiiinis wagga dhibba isa ajjeesee isa kaasun, â€œHangam turte?â€• jedheen. Innis, â€œGuyyaa tokko yookiin cinaa guyyaa ture.â€• Jedhe. [Rabbiiinis] ni jedhe, â€œAti wagga dhibba turte. Mee gara nyaataa fi dhugaati keeti ilaali; hin jijjiramne. Gara harree keetis ilaali. Namootaaf mallatoo si taasisuuf [kana goone]. Gara lafees ilaali akkamitti akka walitti qabnu fi ergasii foon itti uwifnu.â€• Yeroma ifa isaa taâ€™u, â€œRabbiiin waan hundaa irratti Dandaâ€™aa taâ€™uu nan beeka.â€• Jedhe.â€• (Suuratu Al-Baqarah 2:259)

Namtichi tokko ganda manneen ishii kukkuftee fi jiraattonni keessatti dhumani biraan darbe. Kana ajaaâ€™ibsfachuunâ€• Rabbiiin namoota duâ€™an kanniin akkamitti jiraachisa?â€• echuun gaafate. Ergasii Rabbiiin isa ajjeessun wagga dhibba tursiise. Wagga dhibba kana keessatti, nyaanni fi dhugaatin isaa hin jijjiramne. Garuu harreen isaa lafee taâ€™uun addaan bittinoofte. Rabbiiin wagga dhibba booda namticha kana kaasun mallatoolee sadii isaa fi namoota birootti agarsiise. **1ffaa:** namticha mataa isaa wagga dhibba erga tursiise booda kaasu. **2ffaa**, nyaanni fi dhugaatin osoo homaa hin jijjiramiin akkasumatti tursiisu. Kuni Qudraa (Dandeetti) Rabbii (Subhaanahu wa taâ€™aala) agarsiisa. **3ffaa:** Harree duute fi lafeen ishii bittinoofte fuula namticha fuunduratti kaasu. â€œAkkamitti akka walitti qabnuu fi ergasii foon itti uwifnu gara lafee ilaaliâ€• Jedheen. Dhumarratti wanta jedhe itti haa xinxallinu. â€œRabbii waan hundaa irratti Dandaâ€™aa taâ€™uu nan beekaâ€• Kanaafu, Rabbiiin nyaataa fi dhugaati osoo hin jijjiramin tursiisu fi lafee bututte deebisee kaasu irratti dandaâ€™aadha. Kuni kaafama ijaan mulâ€™atu fi gurraan dhaghamuudha.

4ffaa- Hirriba ofii ilaaluâ€“ hirribni obboleessa duâ€™aati jedhama. Sababni isaas, isaa fi duâ€™a jidduu wal fakkeenya baayâ€™etu jira. Qurâ€™aana keessatti Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

﴿اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ اللَّتِي قَضَى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَى إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴾

â€œRabbiin nafsee yeroo duâ€™a ishii ni fudhata; tan duuti hin gahinis hirriba ishii keessatti [ni fudhata]. Ergasii, tan duâ€™a itti murteesse ni qaba (ni hanbisa). Tan biraa (tan duâ€™a irratti hin murteessine) immoo hanga beellama beekkamaatti gadi dhiisa. Dhugumatti, kana keessa warra xinxallaniif mallatooleetu jira.â€ Suuratu Az-Zumar39:42

Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa yeroo duâ€™aa fi hirribaa nafsee namaa tana ni fudhata. Tan yeroo duâ€™aa fudhate hanga Guyyaa Qiyaamaa qaamatti hin deebisu. Tan yeroo hirriba fudhate immoo gosa lama. Tan duâ€™aa itti murteesse, ni hanbisa -hangaa Qiyaamaa gara qaamaa hin deebisu. Namoonni osoo rafanu duâ€™an fakkeenya nuuf taâ€™u. Tan duâ€™aa irratti hin murteessin immoo hanga guyyaan duâ€™aa gahuu qaamatti ni deebisa. â€œDhugumatti, kana keessa warra xinxallaniif mallatooleetu jira.â€ Kuni dandeetti Rabbii kan agarsiisu fi duâ€™aan booda kaafamun akka jiru mallattoo agarsiisudha. Hanga dammaqutti namni rafee fi duâ€™e wanta naannoo isaatti raawwatamu hin beeku. Namni rafe akka nama duâ€™eeti. Yommuu nafseen qaama isaatti deebitu ni dammaqa. Haaluma kanaan namni duâ€™es yommuu nafseen isaa itti deebitu bakka itti awwaalame keessa dammaqa. Qurâ€™aanni dhugaa kanaakkana jechuun ibsa:

﴿وَنُفَخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴾ ﴿قَالُوا يَوَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴾

â€œXurumbaan ni afuuffama, yoosu isaan awwaalcha keessa gara Gooftaa isaanii bahu. Ni jedhu, â€œYaa badii keenya! Bakka hirribaa keenya irraa eenyutu nu dammaqsee?â€™ â€œKuni waan Rahmaan waadaa galeedha, Ergamtoonnis dhugaa dubbatanii jiru.â€ [jedhama].â€ (suuratu Yaasin 36:51-52)

Walfakkeenya duâ€™aa fi hirriba jidduu jiru siritti itti xinxallaa, ajaaâ€™iba argituuti.

5ffaa-Iimaanni geeybitti amanuu irratti kan ijaarrame taâ€™uuâ€“ Osoo Rabbiin yeroo hundaa nama duâ€™e kaase silaa iimaanni geeybitti amanuu osoo hin taâ€™in wanta ijaan arganitti amanuu taâ€™a. Duâ€™aan booda kaafamun wanta ammatti ijaan hin mulâ€™annee fi gara fuunduraatti adeemsifamuudha. Kanaan geeybi (wanta ammatti ijaan hin mulâ€™anne) jennaan. Iimaanni wanta ijaan arganitti amanuu osoo hin taâ€™in wanta Rabbiin irraa nama gahe kan ijaan hin mulâ€™annetti amanuu irratti kan hundaaâ€™edha. Namni wanta tokko ijaan argee yoo amane kuni iimaana hin jedhamu. Kanaafi, Guyyaa Qiyaamaa namoonni duraan kafaran, â€œRabbii keenya! Argine, dhageenye.

Kanaafu, hojii gaarii hojjanna nu deebisi. Dhugumatti, nuti amma dhugaan amannee jirra.â€¢
Jedhu. (Suuratu As-Sajdah 32:12) Garuu kuni homaa isaan hin fayyadu.

Guduunfaa

âž¥Ilmaan namaa erga duâ€™anii booda osoo kaafamuu baatanii silaa haqni isaanii achumaan bada. Sababni isaas, namoonni wal-cunqursanii haqa osoo hin argatin duâ€™an lakkofsa hin qaban.

âž¥Rabbiin Mootii Haqaa taâ€™ee isaan jidduutti haqaan murteessuf Guyyaa Qiyaamaa isaan kaasa.

âž¥Namoonni â€œWanti ammatti ijaan hin argine gara fuunduraatti hin dhufuâ€¢jechuun Qiyaamaa morman, hanqinna beekumsa isaanii mulâ€™isaa malee ragaan Qiyaamaan jiraachu agarsiisu dhabameeti miti. Deebiin isaaniif kennamu:

âž¥Odefannoo Rabbiin irraa yoo hin argatin ilmi namaa wanta gara fuunduratti raawwatamu hin beeku. Fkn, yoomi fi eessatti akka duâ€™u ni beekaa? Kanaafu, odefannoo haqaa Rabbiin irra namatti dhufe fudhatanii itti amanuu fi hordofuun wanta adabbii irraa nama baraarudha.

âž¥Sanyii miidhanii gogdee fi lafee namaa wal bira qabuun namni lamuu akka kaafamu beekun ni dandaâ€™ama.

âž¥Seenaa keessatti namoota kaafaman yaadachuuun duâ€™aan booda kaafamni akka jiru amanuun ni dandaâ€™ama.

âž¥Yommuu rafan qaamni namaa akka reeffaa taâ€™a. Nafseen yommuu itti deebitu dhaabbatee deema. Haaluma kanaan guyyaa Qiyaamas, nama duâ€™etti nafseen isaa yommuu itti deebitu awwaalcha keessaa bahuun gara iddo namoonni walitti qabamaniitti fiiga.

âž¥Guyyaa Qiyaamaa namoonni akka kaafaman amanuun wanta ijaan hin mulâ€™anne (geeybi) irraa taâ€™eedha. Iimaanni immoo geeybitti amanuu irratti kan hundaaâ€™edha. Odefannoona haqaa Rabbiin irraa erga nama gahee, amanuu fi harka kennu malee mormuun wanta nama baasu miti.

Kitaaba wabii:

[al-aqiidatul Islaamiyyatu wa usuusuhaa](#) By Abdurahmaan Hasan Madiniyyi, fuula 578-580

Date Created

December 8, 2018

Author

admin